

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ЦЕНТРІВ
З ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ СТАРШОКЛАСНИКІВPECULIARITIES OF ACTIVITY OF SOCIO-CULTURAL CENTERS
FOR ORGANIZATION OF LEISURE OF SENIOR STUDENTS

У статті здійснено аналіз понять «дозвілля», «дозвіллева діяльність», «соціально-культурні центри». Розкрито, що культурні центри – це місце певної концентрації соціально-культурної діяльності людей у сфері дозвілля, місце, де кожна людина набуває навичок самоствердження у творчості, самореалізації, досвіду дозвіллевої поведінки, тобто сфери найбільшого сприяння для розвитку особистості.

Проаналізовано, що головною метою є: вдосконалення і підвищення ефективності діяльності соціокультурних центрів з організації молодіжного дозвілля, задоволення духовних потреб, формування у молодого покоління цивільної позиції особистості, пошук нових форм і методів організації дозвілля молоді. У роботі з молоддю дозвіллеві центри відкритого типу дотримуються принципів змагання, взаємної пошани, довір'я й уваги учасників один до одного, індивідуального підходу і єдності інтересів особистості та колективу.

Висвітлено завдання, які постають перед соціально-культурними центрами: сприяння духовному, культурному, інтелектуальному і фізичному розвитку молоді; створення умов для розвитку молодіжної творчості, організації їх дозвілля; формування здорового способу життя; створення умов для ефективного використання дозвілля молоддю; здійснення заходів із підтримки молоді сім'ї у сфері освіти, культури, науки, спорту. Досліджено, що організація дозвіллевої діяльності старшокласників має базуватися на структурно-функціональній моделі з використання соціокультурних, педагогічних технологій як її складової частини, а також програм, що спрямовані на розвиток творчих здібностей і базуються на використанні різноманітних форм, видів та методів освітньо-дозвіллевої діяльності.

Розглянуто арсенал культурного центру, який має невичерпні можливості створення ситуації успіху для кожної людини. Культурне дозвілля для людини перетворюється на спосіб життя в заповненні вільного часу різноманітними, змістовно насиченими видами діяльності.

Зазначено, що у межах соціально-культурних центрів створюються всі умови для зняття певної психологічної напруги, розкриваються інтелектуальні, психолого-педагогічні,

освітні якості особистості, а також розвивається самодіяльність та ініціатива.

Ключові слова: організація дозвілля, дозвіллева діяльність, старшокласники, соціально-культурні центри.

The article analyzes the concept of "leisure", "leisure activities", "socio-cultural centers". It is revealed that cultural centers are a place of a certain concentration of socio-cultural activities of people in the field of leisure, a place where everyone acquires skills of self-affirmation in the work of self-realization, experience of leisure behavior, the sphere of personal development.

It is analyzed that the main purpose is: to improve and increase the efficiency of socio-cultural centers for youth leisure, spiritual needs, formation of the young generation of civic position of the individual, search for new forms and methods of youth leisure. competition, mutual respect, trust and attention of participants to each other, individual approach and unity of interests of the individual and the team.

The tasks facing the socio-cultural centers are: promoting the spiritual, cultural, intellectual and physical development of youth; creating conditions for the development of youth creativity, organization of their leisure; formation of a healthy lifestyle; creation of conditions for effective use of leisure by youth; implementation of measures to support young families in the field of education, culture, science, sports. as well as programs aimed at developing creative abilities and based on the use of various forms, types and methods of educational and leisure activities.

It is considered that in the arsenal of the cultural center there are inexhaustible opportunities to create a situation of success for everyone, which has a beneficial effect on strengthening its dignity, high level of cultural and technical equipment, use of modern leisure technologies, forms and methods, aesthetically rich space and high artistic level of leisure process. Here, cultural leisure for a person becomes a way of life in filling free time with various, meaningful activities.

It is noted that within the socio-cultural centers create all the conditions for the removal of certain psychological stress, reveal the intellectual, psychological and pedagogical, educational qualities of the individual, as well as developing amateurism and initiative.

Key words: leisure organization, leisure activities, high school students, socio-cultural centers.

УДК 316.722:379-053.6
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/31-2.23>

Олійник Г.М.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи,
спеціальної освіти і менеджменту
соціокультурної діяльності
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Постановка проблеми. Актуальною проблемою діяльності соціально-культурних центрів є організація дозвіллевої діяльності старшокласників. Вільний час – це один із важливих засобів формування особистості молоді людини, який впливає на виробничо-трудова сферу діяльності. В умовах вільного часу найбільш сприятливо відбуваються рекреаційно-відновні процеси, що знімають інтенсивні фізичні й психічні навантаження. Використання вільного часу школярами – це своєрідний індикатор

культури, духовних потреб та інтересів кожної особистості молоді людини або соціальної групи.

Дозвілля зацікавлює школярів нерегламентованістю і добровільністю вибору його різних форм, а саме демократичністю, емоційною забарвленістю, можливістю поєднувати фізичну й інтелектуальну діяльність, творчу і споглядальну, виробничу та ігрову. Для великої групи молоді соціальні інститути дозвілля – це провідна сфера соціально-культурної інтеграції та особової самореалізації.

Безперечно, всі ці переваги дозвіллевої сфери діяльності, на жаль, ще не стали надбанням, звичним атрибутом способу життя молодих людей.

Удосконалення діяльності соціально-культурного центру з організації дозвілля сьогодні є актуальною проблемою. Вирішення цього питання – вдосконалення господарського механізму, розроблення концепцій установ культури в нових умовах, а також інноваційні підходи до моделі і професії клубного працівника, зміст діяльності, планування й управління установ сфери дозвілля.

Зацікавленість до проблем школярів має постійний і стійкий характер у вітчизняній філософії, соціології, психології, педагогіці.

У науковий аналіз теорії та практики культурно-дозвіллевої діяльності значний внесок зробили Ю. Стрільцов, М. Плоткін, В. Ковшаров, Т. Кисельова, Ю. Красильников, А. Капська, С. Харченко, І. Корсун, С. Кузьміна та інші.

Вивчення дозвілля молоді досліджували Г. Пруденській, Б. Трушин, В. Петрушев, В. Піменова, О. Гордон, Е. Соколов, І. Бестужев-Лада. До проблем, що вивчаються нами, близькі роботи із саморозвитку і самореалізації особистості у сфері дозвілля (А. Беляєва, О. Каргин, Т. Бакланова), з питань психології особистості (Г. Андрєєва, А. Петровський та інші).

Дослідження цих авторів мають велике значення для вдосконалення теорії і методики культурно-дозвіллевої діяльності молоді. Безперечно, потрібно вивчати багато питань із цієї теми.

Мета статті: розкрити діяльність соціально-культурних центрів з організації дозвілля старшокласників.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Для значної частини старшокласників соціальні інститути дозвілля є головними джерелами соціально-культурної інтеграції та особистісної самореалізації. Проте всі ці переваги діяльності сфери дозвілля поки ще не стали головним надбанням, звичним атрибутом способу життя усієї молоді.

Значущість вивчення дозвілля зумовлена потребами школярів у рекреації та спілкуванні. Враховуючи рівень культури особистості, можна здійснити вибір форм дозвіллевих занять, які спрямовані на активну творчість, навчання, освіту, самоосвіту, реалізацію усіх культурних потреб. Безсумнівно, проблеми дозвіллевої діяльності набувають особливої уваги і впливають на суть навчально-виховної та пізнавально-розвивальної діяльності суб'єктів.

Особлива цінність дозвіллевої діяльності полягає в тому, що вона стимулює розвиток творчих знань і здібностей молоді, сприяє формуванню нових якостей, створює сприятливі умови для саморозвитку і самореалізації.

Дозвілля – це вид діяльності, який має на увазі не тільки поведінку особистості, а й розкриває активність та сутність суб'єкта. Цінність дозвіллевої діяльності – це багатство її предметної та видової різноманітності. Значні можливості такої діяльності доводять забезпечення рекреації шляхом зміни одного виду діяльності на інший. Саме в цьому полягає компенсаторно-освітня функція дозвілля. Великою є її роль у розширенні діапазону життєдіяльності людей. Дозвілля – це, безсумнівно, своєрідна сфера багатогранного сприйняття дійсності. Це, безперечно, задоволення гедоністичних потреб, користування широким спектром цінностей цивілізації. На думку Т. Кисельова і Ю. Красильникова, дозвілля здатне ефективно стимулювати включення особистості у культурно-творчий процес, який забезпечує перехід від споживання до виробництва конструктивної діяльності у ситуації вільного вибору її конкретних видів, які відповідають інтересам та потребам особистості [6, с. 157].

Відмінною якістю культурного молодіжного дозвілля є емоційна забарвленість, наявність привнести в кожну можливість займатися улюбленою справою, зустрічатися з цікавими людьми, відвідувати значущі для себе місця, бути учасником важливих подій [2, с. 52].

Однією з вимог щодо організації сучасного молодіжного дозвілля є різноманітність, цікавість та ненав'язливість. Зрозуміло, важливими є як зміст, так і форма запропонованих занять, розваг. Вони мають відповідати головним потребам та інтересам молоді [2; 3; 4].

Життя виробило для цього зручні форми: аматорські об'єднання і клуби за інтересами, сучасні об'єднання і клуби багатопрофільні політичні, спортивні, туристичні, здоров'я, аматорів природи, науково-технічної творчості, читачів, самодіяльної пісні, колекціонерів, книголюбів, вихідного дня, молоді родини й інші. Клуб – порівняно невелике об'єднання людей, охоплених загальним інтересом, заняттям [1, с. 34–37].

Дослідник Ю. Стрельцов [9, с. 36–37], класифікуючи форми дозвіллевої діяльності, найбільш доцільним вважає їх поділ на масові, групові та індивідуальні. Головними формами на думку дослідника, є: усно-презентаційні (зустрічі, бесіди, диспути), художньо-публіцистичні (вечори, розваги); художньо-видовищні (концерти, спектаклі, кінопокази, виставки, фестивалі); обрядово-святкові (обряди, свята, карнавали, масові гуляння); ігрові (розважальні програми, конкурси, олімпіади, турніри) та екскурсійно-туристичні (екскурсії, походи, експедиції). Основними груповими формами, на думку автора, є бесіди, зустрічі, обговорення, ігри, групові інтереси. Сучасними формами індивідуальної роботи є заняття з педагогом, індивідуальні бесіди та консультації, робота з книгою, комп'ютером.

Зараз старшокласників приваблюють ігри, які пов'язані з використанням комп'ютерів та ігрових автоматів. Найбільш привабливими для школярів є такі форми розваг: видовища, легка музика, танці, ігри, різноманітні розважальні телепрограми. Сьогодні через підвищення духовних потреб молодих, зростання рівня їхньої культури найбільш характерною особливістю молодіжного дозвілля є збагачення в ньому частки духовних форм і способів проведення вільного часу, який поєднує розважальність, насиченість інформацією, можливість творчості та пізнання нового. Важливими формами організації дозвілля стали клуби за інтересами, аматорські об'єднання, сімейні клуби, гуртки художньої і технічної творчості, дискотеки, молодіжні кафе-клуби [2, с. 52].

Соціальна значущість культурно-дозвіллевої діяльності полягає в її впливові на розвиток творчих завдатків і здібностей школярів і рівні їх задоволення культурно-дозвіллевою установою.

Нині культурно-дозвіллева установа повинна вирішувати, безсумнівно, соціальні проблеми в цьому регіоні, пропонуючи нові моделі способу життя. Сфера дозвілля є зосередженням таких основних соціальних проблем, які суспільство не може вирішити в різних сферах життєдіяльності, як: наркоманія, алкоголізм, злочинність, проституція та інші. Дозвіллева діяльність, звичайно, не означає, що вона повною мірою здатна виконати це соціальне замовлення і порекомендувати альтернативні, соціально-значущі дозвіллі програми. Ця діяльність повинна бути спрямована на створення найсприятливіших, оптимальних умов для відпочинку, для розвитку духовних і творчих здібностей молодшої людини.

Установи культури додають спільній соціально-культурній діяльності молодих людей якісну визначеність, значущість як для окремої особи, так і для груп людей, для суспільства загалом. Відбувається розвиток соціальної активності, творчого потенціалу, формуються культурні запити і потреб, організуються різноманітні форми дозвілля і відпочинку, створюються умови для духовного розвитку та найповнішої реалізації молоді у сфері дозвілля. Це головне призначення установи культури як соціально-культурного інституту. Його функція полягає в організованому об'єднанні людей для спільної діяльності із задоволення культурних потреб особистості і вирішення конкретних соціально-культурних проблем.

До таких реально діючих відносяться сучасні культурно-дозвіллі центри, які є важливою ланкою клубної структури [7, с. 34].

Мета їх створення виникла не випадково. Ці процеси розвитку інтересів та устремлінь людей у сфері вільного часу передбачають новий підхід до організації їхньої культурно-дозвіллевої діяльності, розширення її змістовних і управлінських

основ. Потрібно зробити акцент на наявності трьох головних параметрів. Вони є основою створення центрів дозвілля, власне культурного, що відображає ситуацію в регіоні. Характеризує тенденції розвитку соціальної сфери: територіальну, економічно-географічну, етичну. Кожний із цих параметрів практично сам по собі є підставою для пошуків основної структури соціально-культурного центру, пріоритетних напрямів його діяльності.

Соціально-культурні центри – це головна і багатопрофільна організація вільного та ініціативного характеру. «Основні сутнісні риси такого центру полягають в його широкому соціальному призначенні, яке полягає в задоволенні культурних інтересів різних категорій населення у сфері вільного часу і формуванні культурного середовища» [5, с. 3].

Безперечно, головна мета – вдосконалення і підвищення ефективності діяльності соціокультурних центрів з організації молодіжного дозвілля, а також задоволення духовних потреб і формування у молодого покоління цивільної позиції особистості, пошук нових форм і методів організації дозвілля молоді.

Завдання, які постають перед соціально-культурними центрами, це: сприяння духовному, культурному, інтелектуальному і фізичному розвитку молоді; створення умов для розвитку молодіжної творчості, організації їх дозвілля; формування здорового способу життя; створення умов для ефективного використання дозвілля молоддю; здійснення заходів із підтримки молоді сім'ї у сфері освіти, культури, науки, спорту.

Дозвіллі центри, працюючи з молоддю, дотримуються принципів змагання, взаємної пошани, довір'я й уваги всіх учасників, індивідуального підходу та єдності інтересів особистості й колективу.

Культурні центри – це місце певної концентрації соціально-культурної діяльності людей у сфері дозвілля. Це місце, де кожна людина вдосконалює навички самоствердження в творчості самореалізації, досвіду дозвіллевої поведінки, сфери найбільшого сприяння для розвитку кожної особистості. Невичерпні можливості створення ситуації успіху для кожної людини є в арсеналі культурного центру, який благотворно позначається на зміцненні його гідності, високому рівні культурно-технічної оснащеності. Культурне дозвілля в заповненні вільного часу різноманітними, змістовно насиченими видами діяльності для людини перетворюється на спосіб життя.

Аналізуючи діяльність соціально-культурних центрів, клубів, гуртків та інших закладів дозвілля, можна зробити висновок, що вони стають місцем розвитку як певних особистісних якостей, таких як самостійність, впевненість, самодостатність,

так і міжособистісних якостей. Це робота в групі, вміння слухати, повідомляти певну інформацію, що сприяє розвитку особистості.

Для досягнення цієї мети під час організації дозвіллевої діяльності старшокласників має діяти планова та впорядкована система, атмосфера психологічного комфорту, де найбільше враховуються сталі традиції суспільства і кожної особи, оптимально поєднуються вибір форм та методів; пов'язаність індивідуальної та групової роботи; врахування соціально-групових та індивідуальних потреб та інтересів молодих людей.

Проведений аналіз свідчить, що організація дозвіллевої діяльності старшокласників має базуватися на структурно-функціональній моделі з використанням соціокультурних, педагогічних технологій як її складника, а також програм, що спрямовані на розвиток творчих здібностей і базуються на використанні різноманітних форм, видів та методів дозвіллевої діяльності [8, с. 11].

Висновки. Отже, дозвілля – це велика можливість для кожної молодої людини розвивати багато сторін своєї особистості, а також власний талант. Для цього необхідно, щоб до дозвілля він підходив із позицій свого життєвого завдання, свого покликання – всебічно розвивати власні здібності, свідомо формувати себе.

У межах соціально-культурних центрів створюються всі умови для зняття певної психологічної напруги, розкриваються інтелектуальні, пси-

холого-педагогічні, освітні якості особистості, а також розвивається самодіяльність та ініціатива.

Перспективи подальших досліджень.

Це наукове дослідження має практичне значення в розробленні методичних рекомендацій та у подальшому вивченні особливостей діяльності соціально-культурних центрів з організації дозвілля людей похилого віку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белая Л.Л. Клуб в жизни ребенка. Москва : Академия, 2004. 42 с.
2. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Дозвіллезнавство : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 208 с.
3. Вишняк А.И. Тарасенко В. И. Культура молодёжного досуга. Київ : Высшая школа, 1988. 53 с.
4. Жарков А.Д., Чижиков Е. М. Культурно-досуговая деятельность : учебник. Москва : Педагогика, 2008. 219 с.
5. Кисилева Т.Г., Красильников Ю. Д. Основы социально-культурной деятельности : учебное пособие. Москва : Издательство МГУК, 2005. 136 с.
6. Киселева Т.Г. Социально-культурная деятельность : учебник. Москва : МГУКИ, 2004. 539 с.
7. Клуб : Культура досуга. Москва : Профиздат, 2007. 184 с.
8. Олійник Г.М. Організація освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5–7 класів : методичні рекомендації / за ред. проф. А.Й. Капської. Тернопіль, 2014. 114 с.
9. Стрельцов Ю.А. Социальная педагогика досуга : учебное пособие. Москва : МГУКИ, 1996. 128 с.